

**Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з
навчанням кримськотатарською мовою**

Кримськотатарська мова. 10-11 класи

Профільний рівень

Пояснювальна записка

Виходячи із суспільних функцій кримськотатарської мови, основна мета її вивчення на профільному рівні полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка вільно володіє всіма засобами рідної мови у процесі комунікації, відзначається свідомим ставленням до мови, високою мовною компетентністю і готовністю до подальшого професійно орієнтованого навчання.

Відповідно до поставленої мети, головними завданнями навчання кримськотатарської мови є:

- забезпечити оволодіння учнями нормами кримськотатарської літературної мови, дотримання вимог культури усного й писемного мовлення, навичок комунікативно виправданого користування засобами мови в різних життєвих ситуаціях під час створення висловлювань з дотриманням кримськотатарського мовного етикету; формувати національно-мовну свідомість і духовність;
- дати учням глибокі знання з усіх розділів науки про кримськотатарську мову на лінгвокраїнознавчих засадах;
- сформувати вміння й навички використовувати мовні знання на праці, виробити міцні орфографічні та пунктуаційні навички;
- навчити пізнавати за словами й граматичними формами національне світосприймання, ментальність кримськотатарського народу;
- виробити вміння сприймати мову як мистецьке явище, що має етичну й естетичну цінність;
- виховати повагу до літературної мови, до її культури;
- формувати творчі та дослідницькі лінгвістичні вміння і навички, мовленнєву компетентність.

Для занять із мови слід добирати текстовий матеріал, що відображає загальнолюдські духовні цінності, - любов до людини, доброту, милосердя, чесність, працелюбність, бережливе ставлення до природи. У змісті мовного матеріалу має бути посиленний національний аспект: використання на уроках мови елементів, пов'язаних із історією, культурою, звичаями й побутом кримськотатарського народу.

Вивчення кримськотатарської мови сприяє розвитку логічного мислення учнів: у ході навчання вони набувають умінь аналізувати, зіставляти, порівнювати та узагальнювати мовні явища; вчать доводити й систематизувати матеріал відповідно до теми та основної думки висловлювання, будувати логічно правильне композиційне завершене висловлювання; складати план, тези, конспекти, писати реферати, доповіді.

Зміст програми диференційовано на чотири взаємопов'язані змістові лінії: **мовну, мовленнєву, соціокультурну і діяльнісну**, відповідно до визначених мети і завдань, урахування принципів єдності навчання, виховання і розвитку, гуманізації і демократизації освіти.

Мовна змістова лінія – це основні розділи науки про мову, які необхідно засвоїти школярам, щоб удосконалити своє усне і писемне мовлення. Програмою 10-11 класів для **філологічного напрямку** передбачено поглиблене повторення, а також систематизація й узагальнення знань із розділів, вивчених у середніх класах. Це дає можливість систематизувати й диференціювати знання учнів з цих важливих для практичної роботи розділів.

Мовна система повинна мати практичне спрямування – використовуватися як засіб спілкування, передачі інформації. У зв'язку з цим, необхідно повсякчас дбати про мовленнєвий розвиток учнів, тобто вдосконалення їхнього мовлення.

Для здійснення цього завдання лінгвістичний матеріал вивчається укрупненими блоками, чимало місця відведено питанням розвитку зв'язного мовлення.

Мовленнєва змістова лінія визначає зміст роботи над формуванням у школярів умінь використовувати мову як засіб спілкування, тобто сприймати усне і писемне

мовлення, відтворювати, самостійно будувати усні й письмові висловлювання різних жанрів, які необхідні учням у різних життєвих ситуаціях: у навчанні, оволодінні професією, в побуті.

Комунікативна змістова лінія містить:

- відомості про мовлення;
- перелік основних робіт.

У ході її опрацювання учні ознайомлюються з поняттями, що стосуються мовлення: мова і мовлення, мовлення і спілкування, текст, ситуація спілкування, монолог і діалог, типи, стилі і жанри мовлення.

Формування комунікативних умінь передбачає і традиційні творчі роботи – перекази і твори різного стилю. Перекази текстів різних стилів і жанрів відіграють роль підготовчих вправ до оволодіння учнями необхідними у майбутньому дорослому житті жанрами мовлення – такими, як виступ на зборах, під час дискусії, реферат, конспект, доповідь, рецензія.

Навчання продукту мовлення – тексту – буде ефективним, якщо школяр активно включається в мовленнєву діяльність. Це стане можливим за умови, коли теми висловлювань будуть цікавими для школярів, пов'язаними з їх власним життєвим досвідом, реальними обставинами життя. Вчителеві треба подбати про те, щоб учні успішно оволодівали як монологічним, так і діалогічним мовленням, різними жанрами і стилями мовлення.

У процесі формування комунікативних умінь учні повинні навчатися вибирати мовні засоби відповідно до стилю, жанру і типу мовлення з урахуванням ситуації спілкування. Відведено в програмі перелік видів робіт, призначених для формування вмінь складати усні й письмові висловлювання в різних стилях. Увагу приділено роботі над науковим і публіцистичним стилями: випускники шкіл (класів) філологічного напрямку мають добре володіти вміннями і навичками складати конспекти, анотації, рецензії, реферати, готувати й виголошувати доповіді на лінгвістичні, політичні, морально-етичні теми.

Зміст роботи над засвоєнням норм визначений програмою у рубриці «Культура мовлення». Вчитель має на кожному уроці приділяти цьому увагу, вчити школярів аналізувати своє і чуже мовлення, зіставляти з вимогами до літературних норм, вчасно виправляти помилки.

Національні особливості культури найяскравіше виявляються у мові. Важливо, щоб слово було для школярів не просто мовним знаком – символом, а й знаком – темою певних культурологічних відомостей про національну культуру, духовність, ментальність народу. Треба, щоб для дітей-кримських татар це були не просто слова на позначення конкретних предметів, а слова-символи, знаки національної культури. Цьому мають сприяти тексти, зміст яких концентровано представляє національну культуру кримськотатарського народу у тісному зв'язку із загальнолюдською культурою.

З цією метою у програмі виділяється як самостійна **соціокультурна змістова лінія**, що становить собою перелік культурологічних тем, які орієнтують учителів рідної мови на добір відповідних текстів, що знайомлять учнів з історією, звичаями і традиціями, духовними скарбами і видатними особами рідного народу, із загальнолюдськими моральними нормами у певній системі. Зміст цих текстів повинен стати зразком і опорою школярам при творенні власних висловлювань. Таким чином, культурологічний принцип також належить до базових і має реалізуватися на кожному уроці.

Щоб учні оволоділи вмінням самостійно здобувати знання, працювати з науковою і довідковою літературою, у процесі засвоєння курсу необхідно широко практикувати розв'язання проблемно-пошукових завдань, які подаються в програмі як перелік орієнтованих тем усних і письмових висловлювань учнів паралельно з переліком соціокультурологічних тем. Виконання цих завдань слід індивідуалізувати, давши можливість кожному школяреві самостійно сформулювати відповідь на проблемне запитання теми. Отже, третій основоположний дидактичний принцип навчання мови – проблемно-пошуковий, що спрямований безпосередньо на саморозвиток особистості.

Усвідомлення школярами власної пізнавальної діяльності відображено у **діяльнісній змістовій лінії**, яка має суто процесуальний характер. Тобто її зміст на рівні знань у програмі не висвітлено, а подано на рівні узагальнених умінь. І реалізується вона через систему вправ

комплексного характеру, як їх органічна складова, що забезпечує цілеспрямоване набуття учнями досвіду творчої діяльності.

Вивчення кримськотатарської мови в 10-11 класах має бути спрямовано на підвищення культури мовлення і рівня грамотності учнів. Систематизація і поглиблення вивченого в попередніх класах проводиться на вищому рівні узагальнення. Заняття передбачають удосконалення основних мовних і мовленнєвих умінь та навичок. Тобто, в процесі вивчення курсу необхідно широко практикувати самостійну роботу з підручниками, посібниками, словниками та іншою навчальною і довідковою літературою.

Робота зі зв'язного мовлення повинна забезпечити подальший розвиток у випускників школи вмінь і навичок, потрібних у їхній майбутній професійній діяльності.

Мова існує й розвивається в суспільстві, відбиваючи рівень його духовного зростання. Слова, їх форми, сполучення слів, речення і зв'язні висловлювання є важливим знаряддям формування й вираження думок і почуттів.

Висока мовна культура – критерій освіченості й вихованості кожної людини. **Культура мови** безпосередньо пов'язана із загальною культурою і є одним із найважливіших її компонентів.

Наука про культуру мови включає в себе поняття мови й мовлення, норми літературної мови та її різновидів. Культура мови тісно пов'язана із **стилістикою** – наукою про стилі мовлення, їх ознаки і сферу використання.

У програмі 10-11 класів філологічного профілю « Стилїстика та культура мови» мають практичний напрямок.

Поглиблене вивчення культури мови й стилїстики сприятиме гуманїтаризації навчально-виховного процесу, глибокій філологічній підготовці. Цей розділ дасть змогу краще зрозуміти суть мови, її природу, суспільні функції, засвоїти багатства виражальних засобів. Поряд з основним курсом кримськотатарської мови він забезпечить необхідну лінгвістичну підготовку, сформує навички досконалого володіння всіма формами й стилїями мовлення.

Мета розділу полягає в поглибленні знань про мову, її структуру й багатство виражальних засобів, вільного користування нормами літературної мови й конструювання висловлювання того чи іншого стилїю в усній і писемній формах.

Навчальні завдання розділу:

- 1) поглибити знання учнів про мову й мовлення, спілкування, норми літературної мови, стилї мовлення та їх ознаки;
- 2) розкрити багатство виражальних засобів мови на всіх її рівнях (фонетичному, лексичному, фразеологічному, словотвірному, морфологічному й синтаксичному);
- 3) сформувати вільне користування виражальними засобами кримськотатарської мови від типу й стилїю мовлення;
- 4) удосконалювати усне й писемне мовлення.

Програмою передбачено вивчення таких понять культури мовлення і стилїстики, які забезпечують розуміння ролі літературної мови, всіх її різновидів і виражальних засобів у повсякденному спілкуванні людей та їх впливу на загальний рівень розвитку людини.

Програма зорїєнтована на формування умінь помічати й виправляти мовленнєві недолїки, будувати усне й писемне висловлювання відповідно до типу й стилїю мовлення.

Програма включає зміст і форми роботи з розвитку зв'язного мовлення, що проводиться на спеціальних уроках. Ця робота має бути органічним продовженням конструювання текстів різних стилїв в усній і писемній формах, набутих на уроках основного курсу кримськотатарської мови. Програма орієнтує на такі форми роботи, які б забезпечили засвоєння різних видів лінгвістичного аналізу на матеріалі текстів усіх стилїв мовлення, особливо художнього, й удосконалювання конструювання власних висловлювань.

У програмі подано орієнтовний розподіл годин. Учитель має змогу, в разі потреби, вносити в нього деякі корективи, не скорочуючи при цьому кількість уроків із розвитку зв'язного мовлення. Резервний час учитель може використовувати на повторення чи закріплення складних тем.

10-й КЛАС
(140 год, 4 год на тиждень, 4 год. резерв)

№ п/п	Години	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
1.	2	<p style="text-align: center;">(ТИЛЬ БИЛЬГИЛЕРИ)</p> <p style="text-align: center;">ВСТУП (КИРИШ)</p> <p>Кримськотатарська мова як засіб мислення, спілкування, пізнання.</p>	
2.	50	<p style="text-align: center;">ПОГЛИБЛЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАЙВАЖЛИВІШИХ ВІДОМОСТЕЙ З ФОНЕТИКИ, ЛЕКСИКОЛОГІЇ, ФРАЗЕОЛОГІЇ, СЛОВОТВОРУ, МОРФОЛОГІЇ, ПРАВОПИСУ (ФОНЕТИКА, ЛЕКСИКОЛОГІЯ, ФРАЗЕОЛОГІЯ, СЅЗ ТЕРКІБИ, МОРФОЛОГІЯ, ИМЛЯ)</p> <p>4 Одиниці мови: основні звуки мовлення, значущі частини слова, слово, словосполучення, речення. Основні норми кримськотатарської літературної вимови. Знаки письма.</p> <p>5 Фонологічна система мови та орфоепія Звуки мови та їх характеристика, норми літературної вимови, стилістичні засоби фонетики, морфології, синтаксису; фонетичний та орфоепічний практикуми.</p> <p>1 Контрольна робота.</p> <p>2 Принципи кримськотатарської орфографії Морфологічний, синтаксичний, фонетичний, складні випадки правопису, орфографічний практикум.</p> <p>7 Морфемная структура слова Поняття про корневу і афіксальну морфему; засоби утворення слів, морфологічний практикум, морфологічна будова слова, творення слів.</p> <p>1 Контрольна робота.</p> <p>14 Лексичний склад кримськотатарської мови Групи слів по значенню, походженню, використанню та активності використання; багатозначність</p>	<p>Учень:</p> <p>Здійснює мовний аналіз, використовує вивчені засоби мови власних усних і писемних висловлювань, дотримується норм кримськотатарської мови.</p>

	<p>кримськотатарського слова; практикум з усунення недоліків мови; синонімічне багатство кримськотатарської мови; стилістичне забарвлення слів; роль фразеологізмів у мовленні, стилістичне багатство лексики та фразеології; доцільність використання у мові діалектизмів, жаргони змов, історизмів, архаїзмів, неологізмів та запозичення у мові.</p> <p>1 14</p> <p>Контрольна робота.</p> <p>Система частин мови, спільне і відмінне в них.</p> <p>Складні випадки в правописі присвійних, присудкових афіксів, правопис складних і дефісних іменників; морфологічні та синтаксичні засоби утворення прикметників, їх правопис; складні випадки з правопису порядкових числівників; часи дієслова, засоби утворення та правопису; морфологічні та синтаксичні засоби утворення дієслів; засоби утворення дієслівних форм, їх правопис; прислівник та особливості його правопису; розряди службових частин мови та їх правопис.</p> <p>1</p> <p>Контрольна робота.</p> <p><i>Культура мовлення</i></p> <p>Літературна мова і мовлення. Норми літературної мови. Ознаки культури мови.</p>
--	--

Стилістика і культура мови

<i>№ п/п</i>	<i>Години</i>	<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Навчальні досягнення учнів</i>
3.	12	Стилістика і культура мовлення як наука про мову. Предмет і завдання стилістики, зв'язок її з іншими розділами науки про мову. Стилістика практична і функціональна. Основні поняття стилістики. Поняття про норму. Варіативність норми, стилістична помилка. Стилістична забарвленість мовних засобів (емоційно-експресивна і функціонально-стильова). Предмет і завдання культури мовлення. Нормативний, мовний і комунікативний розділи культури мовлення.	
	3	Слухання. Слухання текстів різних стилів (об'єм 800-1000 слів)	<i>Учень: Розуміє зміст, прослуханого тексту, називає внемовні стилістичні чинники; Визначає стилістично забарвлені мовні засоби, обґрунтовує доцільність їх вживання.</i>

	3	Читання. Читання (мовчки), розуміння текстів різних стилей.	<i>Визначає стиль прочитаного тексту; Помічає мовні засоби з емоційно-експресивною і функціонально-стильовою забарвленістю, називає спосіб появи її в слові; Обґрунтовує відповідність мови нормам літературної мови.</i>
	3	Говоріння. Вислів в науковому стилі.	<i>Стилістично класифікує помилки, дотримуючи відповідає композиційну форму жанру, зберігаючи стильову єдність тексту.</i>
	3	Письмо. Творчий диктант-списування з змінами (редагування).	<i>Помічає відхилення від норми, викликані слабким володінням ресурсами кримськотатарської мови і недостатньо розвиненим мовним чуттям; Називає вид помилки в пропозиції і тексті, визначає спосіб її усунення.</i>
4.	12	Функціональна стилістика як наука про стилі. Класифікація стилів. Стилетвірні чинники: внемовні і мовні. Науковий стиль: сфера вживання, функції, стильові риси. Особливості мовних засобів наукового стилю (фонетичні, лексичні, словотворчі, морфологічні). Основні норми наукового стилю.	
	1	Слухання. Слухання, розуміння текстів наукового стилю (об'єм тексту 800-900 слів)	<i>Розуміє зміст і основну думку тексту, визначає внемовні стилетвірні чинники наукового тексту; Називає стильові риси тексту; Знаходить характерні для даного стилю лексичні, словотвірні і морфологічні особливості й обґрунтовує доцільність їх вживання.</i>
	1	Читання. Читання, розуміння тексту наукового стилю.	<i>Читає і розуміє зміст тексту наукового стилю; Визначає стильові риси; Наголошує на характерних для наукового стилю мовних засобах і визначає їх семантико-стилістичну функцію.</i>
	2	Говоріння. Усний стилістичний аналіз фрагмента тексту наукового стилю.	<i>Вибирає стиль вислову у відповідності до комунікативного завдання; Будує стилістичний аналіз тексту за даним планом; Аргументує доцільність використаних словотвірних, морфологічних і лексичних мовних</i>

			засобів.
	2	Діалог-переконавання на теми культури мовлення і стилістики.	<i>Орієнтується в ситуації спілкування, правильно вибирає стиль; Використовує питання як засіб постановки проблем і як засіб переходу від однієї мікротеми до іншої; Обгрунтовує свою думку достатньою кількістю аргументів; Враховує дію законів спілкування і дотримує правила мовного етикету в науковому спілкуванні.</i>
	2	Письмо. Складання тез, конспекту наукового тексту.	<i>Здійснює первинну і вторинну обробку інформації: читає, виділяє основну інформацію, об'єднує її в змістові блоки, розташовує в необхідній послідовності; Записує основну інформацію, використовуючи прийоми скорочення.</i>
	2	Реферат за декількома джерелами.	<i>Орієнтується в межах теми; Визначає функції зачину і кінцівки; Вірно вибирає види зачину і кінцівки, наповнює їх відповідним змістом; Розгортає зміст основної частини, розкриваючи основні поняття теми, висловлює єство проблеми і підходить до її рішення, відображені в реферованих джерелах; Виражає власне відношення до пропонованих авторами рішень проблеми;</i>
	2	Редагування наукового тексту.	<i>Аналізує зміст і композиційну форму реферату: знаходить відхилення від стандартної композиційної форми жанру, обгрунтовує їх доцільність або недоцільність; визначає вигляд і функції зачину і кінцівки, обгрунтовує їх доцільність; виділяє в змісті зайві, не підлеглі комунікативній задачі частини, або знаходить недостатню повноту змісту; Знаходить стилістичні, морфологічні і лексичні помилки, визначає їх вигляд, підбирає необхідні синонімічні варіанти.</i>

5.	15	<p>Публіцистичний стиль: сфера вживання, функції, стильові риси. Особливості мовних засобів публіцистичного стилю (фонетичні, лексичні, словотворчі, морфологічні). Основні норми публіцистичного стилю. Особливості мовних засобів публіцистичного стилю (фонетичні, лексичні, словотворчі, морфологічні). Основні норми публіцистичного стилю.</p>	
	2	<p>Слухання. Слухання, розуміння текстів публіцистичного стилю (об'єм тексту 800-900слів)</p>	<p><i>Визначає стиль тексту; Називає стильові риси тексту і підтверджує свою думку прикладами з тексту; Описує інтонаційне оформлення тексту і називає засоби інтонації; Визначає стиль вимови і тип вимовлення, помічає милозвучне або немилосвучне в тексті; Знаходить лексичні мовні засоби створення виразності публіцистичного тексту.</i></p>
	2	<p>Читання. Читання (вголос), розуміння текстів публіцистичного стилю.</p>	<p><i>Виразно читає, передаючи відтінки значення за допомогою правильної інтонації; Використовує засоби створення звукової виразності мови (вибирає стиль вимови); Виділяє характерні для публіцистичного стилю словотворчі елементи і обґрунтовує причину їх використання; Наголошує на лексичних мовних засобах публіцистичного стилю, зокрема лексичних мовних засобах з емоційно-експресивною забарвленістю, і встановлює їх роль в розкритті задуму; Називає лексичні засоби створення виразності мови (епітети, метафори, метонімії, перифрази), використані автором; Робить стилістичний аналіз публіцистичного тексту за планом.</i></p>
	3	<p>Говоріння. Публічний діалог дискусійного характеру.</p>	<p><i>Розуміє специфіку публічного діалогу і вибирає відповідну мовну поведінку; Вступає в дискусію і підтримує комунікативний контакт, проявляючи поважне відношення до особи співбесідника до його думки; Аргументує свою думку і враховує аргументи партнера по спілкуванню;</i></p>

			<i>Використовує характерні для усної публіцистичної мови засоби звукової виразності, словотворчі, лексичні та інші мовні засоби;</i>
	3	Усний відгук про витвір мистецтва.	<i>Володіє знаннями про предмет мови; Створює усний відгук про витвір мистецтва, дотримуючись композиційної форми відгука і його компонентного складу; Використовує характерні для публіцистичної мови мовні засоби.</i>
	5	Письмо. Твір на суспільні і морально-етичні теми в жанрі портретного нарису.	<i>Вибирає стиль, тональність викладу, відбирає фактичний матеріал який відповідає комунікативному завданню; Використовує при написанні твору зібраний різними способами матеріал; Висловлює зміст в композиційній формі, відповідній жанру портретного нарису; Удосконалює написане: редагує і робить стилістичну правку власного тексту.</i>
6.	10	Офіційно-діловий стиль: сфера вживання, функції, стильові риси. Особливості мовних засобів офіційно-ділового стилю (фонетичні, лексичні, словотворчі, морфологічні). Основні норми офіційно-ділового стилю.	
	1	Читання. Читання, розуміння текстів офіційно-ділового стилю.	<i>Визначає стильові риси і обґрунтовує свою думку, використовуючи елементи стилістичного аналізу тексту; Знаходить в тексті характерні мовні особливості офіційно-ділового стилю, обґрунтовує їх семантико-стилістичну роль.</i>
	2	Говоріння. Діалог (ділова бесіда).	<i>Орієнтується в умовах спілкування, правильно вибирає стиль і мовну поведінку, відбирає необхідні для офіційної бесіди формули мовного етикету; Коректно пропонує, наполягає, використовуючи замість категоричних мени категоричні форми виразу наказу або прохання; Доречно і правильно використовує мовні засоби офіційно-ділового</i>

			<i>стилю, докладно і однозначно виражає свої думки.</i>
	2	Письмо. Списування з елементами редагування і стилістичної правки.	<i>Знаходить в тексті порушення норм офіційно-ділового стилю, визначає вид стилістичної помилки, усуває її, обґрунтувавши свої дії.</i>
	2	Творчий переказ (трансформація в офіційно-діловий стиль) текстів різних стилів.	<i>Трансформує тексти інших стилів у текст офіційно-ділового стилю з максимальним збереженням змісту.</i>
	1	Звіт про виконану роботу.	<i>Створює текст офіційно-ділового стилю в жанрі звіта про виконану роботу; Удосконалює написане, усуваючи помилки, пов'язані з порушенням норм стилю.</i>
	1	Анотація довідкового характеру.	<i>Створює текст анотації довідкового характеру, зберігаючи стандартну композиційну форму анотації і її компонентний склад; Використовує мовні стандарти, зберігаючи єдність стилю;</i>
	1	Бібліографія.	<i>Складає і правильно оформляє бібліографію з запропонованої теми.</i>
7.	12	Розмовний стиль: сфера вживання, функції, стильові риси. Особливості мовних засобів розмовного стилю (фонетичні, лексичні, словотворчі, морфологічні).	
	3	Слухання. Слухання, розуміння текстів художнього стилю, що містять фрагменти, які відповідають розмовному стилю.	<i>Визначає типову ситуацію, стильові риси фрагмента тексту; Наголошує на варіативності норм розмовного стилю; Аналізує багатство інтонаційного оформлення розмовної мови; Зазначає характерні для розмовної мови мовні засоби.</i>
	3	Читання. Читання (мовчки і вголос), розуміння текстів художнього стилю, що містять фрагменти, які відповідають розмовному стилю.	<i>Знаходить в художньому тексті фрагменти розмовної мови, визначає їх роль у розкритті авторського задуму; Наголошує на характерних мовних особливостях розмовної мови; Розуміє мову персонажів у художньому тексті як засіб мовної характеристики і на цій основі робить пропозиції про якості особи персонажа.</i>

	3	Говоріння. Діалог на актуальні суспільні і особисті теми.	<i>Розуміє значущість позитивних якостей особи для встановлення і підтримки комунікативного контакту і враховує це в спілкуванні; Вибирає актуальну тему, що знаходиться в галузі спільних з партнером інтересів; Дотримується правил спілкування і норм розмовної літературної мови.</i>
	3	Письмо. Вільний диктант з елементами редагування.	<i>Розуміє зміст почутого уривку тексту; Сприймає на слух відхилення від норм розмовної літературної мови; Передає зміст почутого, виправляючи стилістичні помилки.</i>
8.	20	Стиль художньої літератури як особливий функціональний стиль. Сфера вживання, функції, стильові риси. Особливості мовних засобів (фонетичні, лексичні, словотвірні, морфологічні).	
	3	Слухання. Слухання, розуміння художніх текстів (об'єм тексту 900-1000слів)	<i>Встановлює стильові риси художніх текстів і обгрунтовує свою думку; Визначає тему, основну думку, підтекстову інформацію.</i>
	3	Читання. Читання (мовчки і вголос), розуміння текстів художнього стилю.	<i>Розмежовує змістовно-фактуальну і підтекстову інформацію; Визначає стильові риси і якості мови, пояснює, завдяки використанню яких мовних засобів і елементів змісту вони сформувалися; Знаходить засоби створення виразності мови і аргументує доцільність їх вживання; Обгрунтовує підлеглість вибору мовних засобів і елементів змісту; Використовує прийоми тлумачення лексичного значення і лінгвістичний коментар як засіб проникнення в смислові шари художнього тексту.</i>
	6	Говоріння. Діалог (обмін думками), в який входять репліки з елементами художнього опису природи, місцевості, обстановки, зовнішності та ін.	<i>Аналізує ситуацію спілкування, вибирає елементи змісту і мовні засоби; Використовує в репліках елементи художнього опису (природи, зовнішності, обстановки, місцевості та ін.) як засіб створення тону сприйняття предмету мови; Переконливо і емоційно розкриває основну думку.</i>

9.	8	Письмо. Творчий виклад тексту художнього стилю з продовженням (виразом свого відношення до подій, героїв, їх вчинків).	Створює текст на основі даного, максимально зберігаючи авторські мовні засоби; Виражає своє відношення до предмету мови (подій, персонажів, їх вчинків) за допомогою мовних засобів художнього стилю.
	7	Узагальнення і систематизація вивченого за рік.	

Соціокультурна змістова лінія

<i>Тематика текстів</i>	<i>Орієнтовні теми учнівських усних і письмових висловлювань</i>
Розвиток української та кримськотатарської мов	Яким був розвиток української та кримськотатарської мов?
Україна, Крим: географічне положення, природні багатства.	Яким є геополітичне становище України, Криму?
Кримськотатарський народ: походження, формування, етнографічні групи. Кримськотатарська громада, родина, сім'я. Кримськотатарський національний характер.	Вартості і вади кримськотатарського національного характеру.
Господарство, матеріальна культура кримських татар. Основні галузі господарства: ремесла та народні художні промисли; транспорт. Поселення та житло. Народний одяг, їжа та харчування.	Як видозмінюється матеріальна культура кримських татар?
Духовна культура кримськотатарського народу. Народні звичаї, традиції, обряди. Вірування. Кримськотатарське мистецтво – архітектура, малярство, графіка, орнамент, музика й театр. Кримськотатарська народна педагогіка. Школа й освіта в Криму.	Які тенденції спостерегаються в сучасній духовній культурі кримськотатарського народу?
Видатні постаті вітчизняної та світової історії і культури.	Хто є для мене взірцем?
Історичне минуле Криму. Національно-визвольний рух кримських татар. Освіта, роль Зинджирли медресе в розвитку культури. Національно-культурне відродження та сучасність.	Що нам потрібно відроджувати?
Мова, її роль у житті людини. Мова і мовлення. Прекрасне в мові та мовленні.	Як я розвиваю своє мовлення?
Праця розумова і фізична. У світі професій. Ким і яким бути? Професія і характер.	Мій професійний вибір.
Загальнолюдські моральні цінності: доброта, вірність, щирість, любов, великодушність, милосердя, мужність, сміливість, людяність.	Найважчий труд-це творення самого себе.
Етика спілкування й етикет.	У чому полягає відмінність між етикою спілкування й етикетом?

Діяльнісна змістова лінія

Учень:

- усвідомлює структуру власної пізнавальної діяльності: мотив-мету, план її досягнення, хід здійснення плану, оцінює результат; самостійно визначає мету власної пізнавальної діяльності і забезпечує її досягнення (практично);

- виконує мисленнєві дії – аналіз, порівняння, узагальнення, конкретизація, синтез, експериментування; робить висновки за аналогією, моделює, добирає переконливі аргументи для підтвердження висловлених тез, критично оцінює сприйняту інформацію, а також спростовує хибні твердження, оперуючи відомими уявленнями і поняттями лінгвістичного й позалінгвістичного характеру.

11 клас

(140 год, 4 год на тиждень, 4 год резерв)

№ п/п	Години	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
1.	2	<p style="text-align: center;">МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (ТИЛЬ БИЛЬГІЛЕРИ) ВСТУП (КИРИШ)</p> <p>Роль мови у формуванні і самовираженні особистості.</p>	
2.	60	<p style="text-align: center;">ПОГЛИБЛЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАЙВАЖЛИВІШИХ ВІДОМОСТЕЙ З СИНТАКСИСУ, ПУНКТУАЦІЇ . (СИНТАКСИС, ПУНКТУАЦІЯ)</p> <p>1 Найважливіші відомості з синтаксису і пунктуації.</p> <p>6 Словосполучення. Типи зв'язку слів у словосполученні.</p> <p>3 Речення. Основні ознаки речення; інтонація як властивість речення; актуальне членення речення.</p> <p>11 Члени речення. Граматична основа речення, порядок слів у реченні, норми побудови простих речень, другорядні члени речення, основні пунктограми в простому реченні. Інтонавання різних видів речень.</p> <p>1 Контрольна робота.</p> <p>9 Види складних речень. Складносурядне речення; точність у виборі сполучника, синонімія сполучників. Семантика складносурядних речень.</p> <p>1 Контрольна робота.</p> <p>14 Складнопірядні речення. Семантика складнопірядних речень. Норми побудови і використання</p>	<p>Учень: <i>Утворює</i> мовний цілісний та фрагментний аналіз тексту на матеріалі поетичних і прозаїчних художніх творів; <i>Використовує</i> вивчені мовні засоби у власних усних і писемних висловлюваннях; <i>Додержується</i> норм кримськотатарської мови.</p>

		складнопірядних речень, попередження помилок при використанні сполучників. <i>Культура мовлення</i> Вживання односкладних речень з певною стилістичною настановою. Інтонація в неповних реченнях. Вживання неповних речень з метою уникнення повторень. Неповні речення в художньому і розмовному стилях. Інтонація складносурядного речення. Правильне вживання сполучників сурядності для передачі змістових відношень між частинами складносурядного речення. Контрольна робота.	
	1	<i>Правопис</i> Пунктограми у простому і складному реченнях, при прямій мові і діалозі.	
	6	Будова тексту. Вдосконалення вмінь здійснювати мовний аналіз, уживати вивчені мовні засоби у власних усних і письмових висловлюваннях.	
	6	Контрольна робота.	
1			

Стилістика і культура мови

<i>№ п/п</i>	<i>Години</i>	<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Навчальні досягнення учнів</i>
3.	10	Стилістика і культура мовлення як особливі розділи мовознавства. Внесок вчених у становлення і розвиток наук. Науковий стиль: сфера, функції, стилістичні риси. Синтаксичні мовні засоби, характерні для наукового стилю: власно-науковий, навчально-науковий, науково-популярний. Основні синтаксичні та правописні норми	
	1	Слухання. Слухання, розуміння текстів різних підстилів наукового стилю (об'єм тексту 900-1000 слів)	Учень: <i>Разуміє зміст тексту, визначає підстиль тексту, називає позамовні стилетвірні чинники, стильові риси; Визначає основні мовні засоби наукового стилю і його підстилів; Наголошує на повноті і змістові місткості пропозицій, переважно розповідний характер інтонації.</i>
	1	Читання. Читання (мовчки і вголос), розуміння наукового тексту.	<i>Читає і розуміє зміст тексту, визначає стиль і підстиль, аргументуючись на адресата мови; Розуміє основні стилістичні властивості порядку слів, визначає</i>

			<p>його характер і роль в науковому тексті;</p> <p>Знаходить характерні для наукового стилю прості пропозиції і визначає їх стилістичні функції;</p> <p>Визначає синтаксичні конструкції з однорідними членами і пояснює їх функцію в тексті;</p> <p>Розуміє роль пропозицій із вставними словами, вставними конструкціями і обґрунтовує її в конкретному тексті;</p> <p>Вказує на використання складнопідрядних речень з підрядними і пояснює їх роль в науковому тексті.</p>
	2	Говоріння. Діалог інтерпретаційного характеру.	<p>Орієнтується в ситуації спілкування; враховує адресата, сферу спілкування, комунікативну задачу;</p> <p>Володіє знаннями про предмет мови і відбирає необхідні елементи змісту для досягнення мети спілкування;</p> <p>Володіє мовними засобами наукового стилю і відповідно оперує ними;</p> <p>Використовує синонімічні синтаксичні конструкції для введення цитат, прямої мови.</p>
	2	Розгорнена відповідь на уроці в жанрі порівняльної характеристики текстів різних підстилів наукового стилю.	<p>Висловлює матеріал відповідно до композиційної форми жанру порівняльної характеристики;</p> <p>Визначає на слух основні смислові частини тексту;</p> <p>Використовує відповідні мовні засоби і елементи змісту, характерні для учбово-наукового підстилю;</p> <p>Обґрунтовує доцільність окремих вибраних мовних засобів, помічає відхилення від норм стилю, визначає вид помилки, виправляє її.</p>
	2	Письмо. Стислий виклад науково-популярного тексту.	<p>Стисло подає текст, зберігаючи стиль і об'єм інформації за рахунок видалення прикладів, зайвої деталізації;</p> <p>Логічно послідовно висловлює зміст, не порушуючи норм стилю.</p>
	2	Стилістичний аналіз наукового тексту.	<p>Аналізує текст наукового стилю відповідно до плану стилістичного аналізу, проявляючи знання позамовних і мовних особливостей;</p> <p>Створює текст наукового стилю в жанрі стилістичного аналізу;</p> <p>Удосконалює написане.</p>

4.	15	Публіцистичний стиль: сфера, функції, стильові риси. Синтаксичні мовні засоби, характерні для публіцистичного стилю та їх роль у тексті. Жанри публіцистичного стилю: газетно-журнальний, радіотелевізійний, художньо-публіцистичний. Основні синтаксичні і правописні норми.	
	2	Слухання. Слухання, розуміння текстів публіцистичного стилю (об'єм тексту 900-1000слів)	<i>Розуміє словесно виражену і словесно не виражену інформацію, пояснює, завдяки чому виникає підтекстова інформація; Визначає стиль, підстиль, стильові риси тексту і аргументує свою думку; Наголошує на особливостях інтонаційного оформлення тексту і основних лексичних і синтаксичних мовних засобах.</i>
	3	Читання. Читання (мовчки і вголос), розуміння з елементами стилістичного аналізу текстів публіцистичного стилю.	<i>Розуміє зміст прочитаного тексту; Виділяє характерні для публіцистичного тексту словосполучення і визначає їх експресивну і оцінну функції; Виділяє різні за інтонацією і метою вислови, визначає їх призначення в тексті; Знаходить в тексті і пояснює стилістичну роль риторичних питань, пропозицій з обігом, вставними словами, вигуками; Визначає роль простих односкладних речень; Знаходить конструкції з однорідними членами, визначає їх роль у даному тексті; Обгрунтовує доцільність авторського вибору певних синтаксичних конструкцій.</i>
	5	Говоріння. Діалог на актуальну морально-етичну тему.	<i>Вибирає актуальну тему і обгрунтовує її значущість; Підбирає цікавий і переконливий фактичний матеріал для забезпечення інформативності в діалозі; Використовує в мові характерні для публічного діалогу мовні засоби; Веде діалог з урахуванням правил і законів спілкування.</i>
	5	Письмо. Твір на морально-етичну тему в жанрі репортажу.	<i>Орієнтується в актуальній тематиці, умовах ситуації спілкування; Використовує в творі матеріал,</i>

			<p>зібраний різними способами; Вибудовує текст відповідно до композиційної форми репортажу; Доречно використовує мовні засоби публіцистичного стилю; Удосконалює написане.</p>
5.	10	<p>Офіційно-діловий стиль: сфера, функції, стильові риси, мовні особливості (синтаксичні). Жанри офіційно-ділового стилю: законодавчий, канцелярський, юридичний, дипломатичний. Основні норми стилю і помилки, що виникають в результаті їх порушення. Синтаксичні і правописні норми.</p>	
	1	<p>Слухання. Слухання, розуміння текстів офіційно-ділового стилю.</p>	<p>Розуміє зміст прослуханого тексту; Визначає стиль, підстиль, стильові риси і пояснює, завдяки яким мовним і немовним засобам втілюються ці риси в тексті Називає основні лексичні, морфологічні і синтаксичні особливості тексту даного стилю.</p>
	2	<p>Читання. Читання (мовчки і вголос), розуміння текстів різних підстилів офіційно-ділового стилю.</p>	<p>Визначає стиль і підстиль тексту, аргументує свою думку; Обґрунтовує високу частотність складних словосполучень, наявність простих речень з декількома рядами однорідних членів; Пояснює відсутність односкладних означено-особових і наявність односкладних означено-особових і безособових речень в тексті.</p>
	2	<p>Говоріння. Розгорнений вислів у жанрі стилістичного аналізу тексту офіційно-ділового стилю.</p>	<p>Створює текст відповідно до плану стилістичного аналізу; Знаходить у власній і чужій мові відхилення від норм офіційно-ділового стилю, визначає вид помилки і усуває її.</p>
	2	<p>Виступ на зборах в офіційно-діловому стилі мови.</p>	<p>Визначає умови спілкування і вибирає актуальну для публіки інформацію, підбирає відповідне стилю мовне оформлення; Коротко і точно висловлює інформацію, до складу якої входять статистичні дані, конкретні факти, висновки і пропозиції.</p>
	1	<p>Письмо. Списування пропозицій з елементами редагування.</p>	<p>Знаходить порушення стильових норм, визначає вид помилки і усуває її.</p>
	2	<p>Офіційний лист (заява, протокол і т. ін.)</p>	<p>Орієнтується в умовах спілкування і правильно вибирає тип листа; Оформляє відповідно до норм офіційного листа зачин (місце,</p>

			<i>дата, офіційний обіг) і кінцівку; Висловлює стисло і точно зміст, використовуючи мовні засоби офіційно-ділового стилю; Удосконалює написане.</i>
6.	15	Розмовний стиль: сфера, функції, стильові риси, мовні особливості (синтаксичні). Основні вимовні і синтаксичні норми стилю.	
	3	Слухання. Слухання, розуміння текстів художнього стилю, що містять фрагменти, які відповідають розмовному стилю (об'єм тексту 1000-1100слів)	<i>Розуміє словесно виражену і підтекстову інформацію, формулює основну думку; Визначає в тексті фрагменти розмовного стилю, обґрунтовує свою думку, називаючи основні словотворчі, лексичні і синтаксичні мовні засоби, характерні для даного стилю; Відзначає багатство інтонаційного оформлення мови, наявність емоційно-експресивних інтонацій, прискорений темп вимовлення.</i>
	8	Читання. Читання, розуміння текстів художнього стилю, що містять фрагменти, які відповідають розмовному стилю.	<i>Читає і розуміє зміст тексту; Визначає стиль тексту і аргументує свою думку, називаючи характерні особливості синтаксису розмовного стилю; Володіє основними стильовими нормами і визначає доцільність синтаксичних засобів.</i>
	4	Письмо. Списування тексту з елементами редагування.	<i>Знаходить відхилення від стильових норм, визначає вид помилки і усуває її.</i>
7.	20	Художній стиль: сфера, функція, стильові риси, мовні особливості (синтаксичні). Жанри художнього стилю: поетичний, прозаїчний. Варіативність норм художнього стилю. Синтаксичні і правописні норми.	
	4	Слухання. Слухання, розуміння текстів художнього стилю (зокрема поетичних) (для прози об'єм тексту 1000-1100 слів)	<i>Визначає стиль тексту і аргументує свою думку, називаючи немовні і мовні стилет вірні чинники; Визначає на слух особливості звукової організації поетичної мови; Називає синтаксичні засоби створення виразності мови.</i>
	3	Читання. Читання вголос, розуміння художніх текстів (прозаїчних і поетичних).	<i>Виразно читає текст, передаючи за допомогою інтонації авторську позицію; Визначає роль синтаксичних одиниць в створенні виразності мови.</i>

	3	Говоріння. Усний твір-розповідь з елементами художнього опису природи, зовнішності, обстановки, місцевості.	<i>Створює текст в заданому жанрі, використовуючи елементи опису; Вживає в мові синтаксичні засоби створення виразності; Використовує різні способи розгортання змісту.</i>
	5	Лінгвістичний аналіз невеликого поетичного тексту.	<i>Відтворює історію створення вірша; Визначає лейтмотив твору; Обґрунтовує відбір мовних засобів всіх рівнів розкриттю думки, використовуючи при цьому прийоми лінгвістичного аналізу: тлумачення слів, коментар.</i>
	5	Письмо. Виклад тексту художнього стилю з творчим завданням.	<i>Створює художній текст на основі даного, доповнивши його заданими фрагментами художнього стилю; Зберігає виразні особливості авторського тексту, розкриваючи тему і основну думку; Удосконалює написане.</i>
8	8	Узагальнення і систематизація вивченого за рік	

Соціокультурна змістова лінія

<i>Тематика текстів</i>	<i>Орієнтовні теми учнівських усних і письмових висловлювань</i>
Кримськотатарська мова в тюркському середовищі	Що я можу зробити для рідної мови?
Найважливіші історичні відомості про Україну та Крим. Сьогоднішня Україна. Здобуття незалежності, відродження української державності. Місце Криму в державі – Україна.	Що забезпечить нам державна незалежність? Моя громадська позиція.
Сім'я. Родина. Взаємини батьків і дітей. Сімейні захоплення, свята. Проблеми сучасної сім'ї. Взаємоповага і взаємодопомога в сім'ї.	Яку сім'ю я сподіваюся мати в майбутньому?
Захоплення жінок (шиття, вязання, вишивка). Захоплення чоловіків (кераміка, гончарство, ювелірне мистецтво та ін.)	Мої захоплення.
Ставлення людини до Всесвіту, природи, людства, свого народу, сім'ї, самого себе. Самопізнання і саморозвиток людини, її суспільний прогрес. Людина серед людей.	У чому полягає сенс життя?
Духовна культура кримських татар . Народні свята і пов'язані з ними обряди. Українські народні звичаї і традиції. Етнічна культура кримськотатарського народу, відображена в народних традиціях і звичаях, в усній творчості.	Чим багатий мій народ? Якими скарбами він може поділитися з іншими?
Загальнолюдські етичні цінності: добро, гуманізм, милосердя, справедливість,	Що забезпечує душевну гармонію і щастя?

миролюбність, дружба, вірність, сміливість та ін. Негативні моральні якості: зловредність, грубість, лихослів'я, егоїзм, заздрість, скупість, зрадливість та ін.	
Видатні постаті вітчизняної та світової культури.	Що дає мені ознайомлення з життєвим шляхом і творчістю великих людей?
Етика спілкування, етикет. Правила прийому гостей. Правила поведінки в гостях.	Чи є в мене проблеми з етикетом?

Діяльнісна змістова лінія

Учень:

- усвідомлює структуру власної пізнавальної діяльності: мотив-мета, план її досягнення, хід здійснення плану, оцінювання результату; самостійно визначає мету власної пізнавальної діяльності і забезпечує її досягнення (практично);

- виконує мисленнєві дії – аналіз, порівняння, узагальнення, конкретизація, синтез, експериментування; робить висновки за аналогією, моделює, робить припущення і добирає переконливі аргументи для підтвердження висловлених тез, критично оцінює сприйняту інформацію, а також спростовує хибні твердження, оперуючи відомими уявленнями і поняттями лінгвістичного й позалінгвістичного характеру.